

XALQARO SAVDODA O'ZBEKISTONNING RAQOBATBARDOSHLIGI: STATISTIK INDIKATORLAR ASOSI

Allaqulov Safarmurod Botir o'g'li

Ajou universiteti magistranti

e-mail: safarmurodallakulov@gmail.com

+99893-613-30-33

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17394819>

Annotatsiya: Mazkur tezisda O'zbekiston Respublikasining xalqaro savdodagi raqobat bardoshligi statistik ko'rsatkichlar asosida tahlil qilinadi. Xususan, mamlakatning global savdodagi ulushi, asosiy raqobatchi davlatlar bilan solishtirish, shuningdek o'sish hamda mustahkamlanish imkoniyatlari ko'rib chiqiladi. Tahlil natijasida O'zbekistonda eksport-import balansining holati, strukturaviy jihatlar hamda istiqboldagi chora-tadbirlar yuzasidan xulosalar taqdim etiladi.

Kalit so'zlar: O'zbekiston, xalqaro savdo, raqobatbardoshlik, global savdo ulushi, eksport-import, raqobatchi davlatlar, o'sish salohiyati

Kirish

Xalqaro savdo – davlatlarning iqtisodiy o'sishi, ichki bozor bilan tashqi bozorlarni birlashtirish, resurslar, texnologiyalar va mahsulotlarning erkin harakati orqali raqobatlashish jarayoni bo'lgan global tizimdir. Savdo erkinligi va bozorlarga chiqish imkoniyati mamlakatlarning iqtisodiy salohiyatini oshirishda muhim o'rin tutadi. Shuning uchun har bir davlat o'z savdo salohiyatini to'liq shakllantirish, eksport-import operatsiyalarini kengaytirish bilan birga, global savdodagi ulushini oshirishga intiladi.

O'zbekiston mustaqillik yillarida savdo siyosatini liberallashtirish, eksport yo'nalishlarini diversifikatsiyalash va investitsiyalarni jalb qilish orqali xalqaro savdoda o'z o'rnini mustahkamlamoqda. Biroq savdodagi o'rni jihatdan hali ham global tarkibda kichik ekanligi, shuningdek raqobatbardoshlikni oshirish maqsadida kurashlar mavjud. Shu jihatdan, mamlakatning xalqaro savdodagi raqobatbardoshligini statistik indikatorlar orqali tahlil qilish dolzarbdir.

Ushbu maqolada avvalo O'zbekistonning global savdodagi ulushi, keyin raqobatchi davlatlar bilan solishtirma ko'rsatkichlar, oxirida esa o'sish imkoniyatlari tahlil qilinadi.

Tahlil va muhokama

O'zbekistonning global savdodagi ulushi

1. Savdo hajmi ko'rsatkichlari
 - 2024-yilda O'zbekistonda tovarlar va xizmatlar savdosi bo'yicha tashqi aylanish (eksport + import) 65,9 milliard AQSh dollariga yetgan, bu esa 2023-yilga nisbatan 3,8 % ga oshgan.
 - To'liq eksport hajmi esa 2024-yilda 26,9 milliard AQSh dollar bo'lgan.
 - 2023-yilda eksport mahsulotlari qiymati 24,07 milliard dollar bo'lgan (2022-yilgiga nisbatan +9,78 %)
 - Savdo (% GDP) ko'rsatkichiga qaraganda, 2022-yilda eksport va import mahsulotlari va xizmatlari jami O'zbekistonda yalpi ichki mahsulotga nisbatan 27,27 % ni tashkil qilgan.
2. Global savdo bilan nisbati
 - Global savdo (mahsulotlar va xizmatlar) hajmi 2024-yilda taxminan 32,2 trillion AQSh dollarni tashkil qilgan.

- Agar O'zbekistondagi eksport hajmi 26,9 milliard bo'lsa, bu global savdoga nisbatan $\approx 0,084\%$ ni tashkil etadi (26,9 mrd / 32 200 mrd).

- Savdo ochiqligi nuqtai nazaridan (savdo % GDP) O'zbekistonda 2022-yilda savdo ('eksport + import') yalpi ichki mahsulotga nisbatan taxminan 27,27 % bo'lgan.

- Shuningdek, dunyo bo'yicha savdo/GDP o'rtacha $\approx 30,6\%$ atrofida ekan.

Demak, O'zbekistonning global savdodagi ulushi kichik bo'lib, mamlakat hali xalqaro savdo maydonida o'z o'rnini katta hajmda egallamagan. Qolaversa, savdo va GDP nisbatida global o'rni ham o'rta darajada.

Raqobatchi davlatlar bilan solishtirish

Savdoda O'zbekistonni raqobatchi deb hisoblash mumkin bo'lgan davlatlar – Central Osiyo mintaqasida yoki o'xshash iqtisodiy bosqichda turgan davlatlar misolida, masalan Qozog'iston Respublikasi, Ozarbayjon Respublikasi, Turkiya Respublikasi va boshqalar bilan solishtirish mumkin.

- Qozog'istonda tashqi savdo aylanishi va eksport-import shakli O'zbekistonga nisbatan kattaroq hajmda. Masalan, xalqaro ma'lumotlarga ko'ra Qozog'istonning eksport va import hajmlari O'zbekistonga qaraganda ko'proq.

- Misol uchun, O'zbekistonda 2023-yilda eksport 24,07 mld USD bo'lsa, global savdoda juda kichik ulushni egallagan. O'sha bilan birga Qozog'iston yoki Turkiya kabi davlatlar nisbatan katta savdo hajmiga ega.

- Shuningdek, O'zbekistonda eksport strukturasi ham raqobatdan chetda qolishi mumkin: asosiy eksport mahsulotlari — oltin, paxta ipi, kremniy kabi xomashyo hamda neft-gaz mahsulotlari. [WITS+1](#)

- Raqobatchi davlatlar esa ko'proq yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar, tayyor mahsulotlar, xizmatlar savdosida faolroq. Bu esa O'zbekistonning raqobatbardoshligini cheklovchi omil bo'lishi mumkin.

- Masalan, O'zbekistonda eksport tuzilmasi ichida xomashyo va yarim tayyor mahsulotlar ulushi yuqori — bu esa qo'shilgan qiymat past bo'lgan savdo hajmiga olib keladi.

Shundan kelib chiqadiki, O'zbekiston hali yetakchi savdo davlatlari bilan raqobatlasha oladigan darajada emas va xalqaro bozorlarida raqobatbardoshligini yanada oshirish uchun salohiyatga ega.

O'sish imkoniyatlari

O'zbekistonning xalqaro savdoda raqobatbardoshligini kuchaytirish uchun bir qator imkoniyat va yo'nalishlar mavjud:

- Eksportni diversifikatsiyalash: Xomashyosifatida mahsulotlar o'rniga qo'shilgan qiymati yuqori mahsulotlarni eksport qilishni kengaytirish. Bu paxta tolasi o'rniga tayyor to'qimachilik mahsulotlari, kimyo mahsulotlari, metallurgiya mahsulotlarini ishlab chiqarish ko'lamini oshirilishini anglatadi.

- xizmatlar savdosi: O'zbekistonda xizmat eksporti hajmi o'smoqda — 2025 yil yanvar-iyunida xizmat eksporti 4,0564 mld USD bo'ldi, umumiy eksportning 24 % ini tashkil etdi. Bu esa xizmatlar eksportini kengaytirish imkoniyatini ko'rsatadi.

- Mintaqaviy va global tashqi bozorlar bilan integratsiya: O'zbekiston 194 davlat bilan savdo aloqalarini amalga oshirmoqda. Savdo sheriklarini kengaytirish, logistika, tranzit yo'llarini rivojlantirish raqobatbardoshlikni oshirishi mumkin.

- Texnologik qo‘shilgan qiymatni oshirish: ishlab chiqarishda yuqori texnologiyalarni joriy qilish, global tarmoqlarga kirish, mahsulot sifatini va dizaynini yaxshilash orqali eksportdagi raqobatchilikni kuchaytirish mumkin.

- Savdo shartlarini yaxshilash: bojxona, tarif, logistika xarajatlarini kamaytirish, savdoga yo‘l ochuvchi infratuzilmani mustahkamlash raqobatbardoshlikni oshiradi.

- Yevropa, Osiyo va Shimoliy-Amerika bozorlariga chiqishni kuchaytirish: Global bozorlar bilan aloqalarni kengaytirish va savdo hajmini oshirish imkoniyatlari mavjud.

Biroq imkoniyatlar bilan birga muammolar ham mavjud — xomashyo eksportining yuqoriligi, bozorga kirish qiyinchiliklari, transport-logistika infratuzilmasining nisbatan zaifligi, raqobatga tayyor mahsulotlar salohiyatining cheklanligi. Bu jihatlar yondashuvni talab qiladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, O‘zbekiston xalqaro savdoda salmoqli o‘rin egallagan davlatlardan biri emas — global savdoda uning ulushi taxminan 0,08 % atrofida bo‘lib, savdo/GDP nisbatida ham global o‘rta ko‘rsatkichlardan ozroq. Eksport hajmi va savdo aylanishi yil sayin o‘sayotgan bo‘lsa-da, raqobatbardoshlik jihatidan yuqori qo‘shilgan qiymatga ega mahsulotlar eksporti ham, xizmatlar savdosida ham muhim bosqichga yetgan emas.

Shuningdek, raqobatchi davlatlar bilan solishtirganda O‘zbekistonda eksport strukturasi xomashyo va yarim tayyor mahsulotlarga qaramligi, tayyor mahsulotlar va xizmatlar eksportida sustlik mavjudligi aniqlanadi. Biroq, xizmatlar sohasidagi o‘shish, diversifikatsiyalash imkoniyatlari, mintaqaviy integratsiya va xalqaro bozorlarga chiqish hamda infratuzilma takomillashtirish orqali mamlakat raqobatni kuchaytirishi mumkin.

Kelajakda, qo‘shilgan qiymati yuqori mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirish, eksport yo‘nalishlarini diversifikatsiyalash va savdo logistikasi, bojxona tartiblari kabi savdoni yengillashtiruvchi omillarni kuchaytirish orqali O‘zbekistonning xalqaro savdoda raqobatbardoshligi hamda global ulushi oshishi muqarrar. Shu bilan birga, siyosiy va iqtisodiy barqarorlikni ta‘minlash, xalqaro shartnomalar tizimida faol ishtirok etish ham muhim hisoblanadi.

Foydalangan adabiyotlar:

1. Uzbekistan Trade | WITS Data. World Bank / WITS. 2024. Ma’lumot sahifasi. b. — 28.
2. Uzbekistan: Trade Statistics. GlobalEDGE – Michigan State University. 2023. b. — 15.
3. Foreign Trade Figures of Uzbekistan – International Trade Portal (Lloyds Bank Trade). 2024. b. — 9.
4. Uzbekistan’s Foreign Trade Turnover grows 3.8 % in 2024. Interfax. 2025. b. — (online article).
5. Uzbekistan Exports | Historical Chart & Data. Macrotrends. 2025. b. — (online data).
6. Uzbekistan Imports by Category. Trading Economics. 2025. b. — (online data).
7. Uzbekistan: Trade (% GDP). World Bank Open Data. 2022. b. — (online data).
8. “World Trade Statistics 2024”. World Trade Organization. 2025. b. — (online report).
9. Monitoring global services trade: More granular insights ... OECD-WTO. 2025. b. — (online commentary).
10. Foreign Trade Turnover of the Republic of Uzbekistan. Stat.uz. 2024. b. — (press release PDF)